

De sack der consten

Ut den Italiaensen Francoys ende Duytsch ghecopuleert om te vermaecken die swaere sinnen ende voor die ghene die geerne wat nieuwe willen hoeren

Tot Brussel
By Jan Mommaert
Anno 1610

Die prologe

DIE PROLOGE.

Die schepper ende maker aller dinghen,
door zijne almoghentheyt ende
Goddelijcke wijsheyt heeft cracht ende
werckeninge gelaten in woorden, in
cruyden, in boomen, beesten, in
visschen, in voghelen, ende in metalen
en in veel ander dinghen,
om die redelijcke creatueren te helpen
ende te conforteren, ende om die
waerheyt te weten, ende die natuere te
kennen,
soo hebben die wijse meesters dat
vercregen met grooten aerbeyt, om daer
mede te wercken. Hier by quaem my in
handen een boecxken in Italiaensch
gheprint, d'welck ick nu in onser
spraeke gheprint hebben, om wat sots te
hebben voor de jonckheyt.

Teghen **dronckenschap**

Neemt dat sap van Veron ende drincket nuchteren, dan en sal dy niet droncken worden van eenigeherleye dranc. Ende ist dat ghy droncken sijt, so drinckt van dat selve sap, het sal u

nuchteren maken. Oft eet des
smorgens nuchteren dat merch van
vercken vleesch, ghy en sult
niet droncken werden.

Ende sy dy droncken so legt eenen
natten doeck op u schamelheyt ende
ghy sult nuchteren
worden, oft drinckt twee oncen
betonien waters smorghens nuchteren
ende ghy en sult niet
droncken in dien daghe worden.

**Om te maken dat die honden op u
niet en bassen**

- draecht over u dat cruyt metter
wortel van serpentijne oft ander cruyt

Om te doen commen ander duyven

oft voghelen tot u huys.

Neemt gherst gheweyckt in leem ende werpt dat daer ghy u duyven spijs, ende die voghelen sullen daer in vergaderen.

Om eenen appel te doen in een viole

Hangt een viole aen eenen tack van eenen appelboom ende steckt den jongen appel inden mont vander violen ende dien appel sal daer in wassen ende groeyen.

Sode wilt ghy doet ooc so met wijndruyve, peiren ende anders wat.

Om sout water versch te maken

Neemt leem in eenen sack ende sift dat doort sout water, soo dickwils dat claer sy ende t'sal versch zijn.

Om visschen te vanghen by nachte

Neemt een lanteerne van glasen met een bernende keersse ende dan hout die lanteerne boven op dat water, dan sullen die visschen comen nae den lanteerne. Oft neemt netelen ende donderbaer ende stampet die te samen ende doet het sop in eenen vischwijer ende alle die visschen sullen daer vergaderen. Ende sijn u handen daermede bestreken soo moech dyse vanghen.

Om een ey te doen in een glasen viole ofte door een rinc te trecken.

Neemt een eye ende legghet twee

daghen ende twee nachten in wijnazijn te weyken, ende daer nae neemt dat ey daer ut ende rolt dat

saechtelyck op een tafele ende dat gy sal hem verstrecken ghelijck als was, ende dan muech dy dat ey steken in een viole, ofte trecken door eenen rinck.

Om inckt te maken ende wat daer mede gheschreven wort en eten die muysen niet

Neemt alssemwater ende menget daer mede uwen inckt en de wat boecken men daer mede schrijft zijn beschermt van die muysen.

Om hayr te verdrijven van eenighe plaetse

Vestryckt eenighe rou plaetse des lichaems metten bloede van een vleermuys daer en salt hayr niet meer groeyen

Om te maken datter volck aen tafel oft in u camere al swert schijnen sal

Doet olijveolie in een lampe ende doet daer toe poeder van een glas ende ontsteckt dan die lampe ende alle dat volck daer ontrent sal schijnen al swert ghelyck egyptenaers.

Teghen 't schimmelen van de broode

Neemt een nootschale vol lavender waters ende menghet dat met ander water ende dat deech dat daer mede gemaect wert, dat broot daer af en sal niet schimmelen ofte uytslaen.

Om te proeven ofte een meysken maecht is

Bernt moedercruyt ende laet de meysken een roock ontfangen in haeren neuse ende isse gheen maecht soo sal se haer gepassen ende isse maghet so en sal sy dat niet doen oft neemt grau netelen als sy groen sijn ende laetse daer op pissen ende is sy geen maecht soo sullen die netelen verdorren ende vael worden ende anders niet.

Om een gloeyende cole lange gloeyende te houwen

Neemt water ghedistilleert van menschen stront ende doet dat water in een gloeyende cole ende dan sal die cole soo langhe gloeyende blijven als daer water in is.

Om droeven ende langhen wijn claer te maken om drincken.

Moedercruyt water gedaen in wijn die afghegaen is, nae die grootheyt vande vate, dan wort hy wederom gort. Oft water van valeriane ghedaen in wijn die afghegaen is, maect die wijn oock claer.

Om vogelen te vanghen

Neemt garste ende legt se een weynich in dat sop van wijnruyten ende werpt dan die garste daer soo maech dyse vanghen.

Om vier te ontsteken sonder vier

Neemt boomwol oft catoen ende set die in menschen dreck water ende laet weder van selfs drooghen ende doet dat tot dry reysen toe ende als die boomwol inde hitte vander sonnen ende soo salse bernen ende ontsteken vander sonnen.

Om eednrachtigheyt ende

vrede te maken tusschen man en wijf die dickwils oneens zijn.

Gheeft man ende wijf beyde te samen te drincken ut eenen croese water gheheeten valeriane ende sy sullen vereenighen ende t'samen te passé vreetsamenlijk leven.

Tegen dat schijten der vliegen op visch oft vleesch

Neemt water van melisse oft moedercruyt in duytsche ende bespreyt daer mede dat vleesch ofte visch ende het sal langhe goet blijven ende daer en sullen gheen vliegen oft ander ghewormten by comen.

Om vier te onsteken by der sonnen Neemt een schoon claer becken ende legt daer in eenen nieuwen spieghel ende sedt dat becken int heetste vander sonnen, oft legt daer by drooch werck van vlas, cleyn ghecapt ende dat schijnsel vanden spieghel mach comen op dat werck, ende dat werck sal onsteken vanden viere.

Om een keerse te ontsteken diemen niet ut gheblasen en can

Neemt een holpijpe van een kempen steel, ende vult die met sulffer ende maeckt dat werm ende dan onsteckt dat ende dat en sal niet ut gaen van wint oft blasen.

Om te sien soo wel by nachte als by daghe

Bestrijct u ooghen met bloet van een vleermuys ende ghy suit soo wel sien

Om die wormen te maken die sijde spinnen

Neemt die hersenen en van een calf ende graefsche in eenen welput ende laetse soo liggen vier weken lanck ende dan comen daer syde wormen ut, ende met moerbessen voetse.

Wildy gloeyende colen langh doen branden, so werpt poeder van Sint Jans cruyt op gloeyende colen als die byna verbrant en syn ende dat vier by nae heel ut is, ende laetse soo ligghen.

Om een eye te doen opclimmen boven dat eynde van een lantie ofte spiese

Maeckt een eye ydel door een cleen gaetken ende vult den eydop met mey dan ende stopt dat gaetken wel weder met was, met francijn daer op ghebonden dat den dau niet ut comen en can dan steekt een spiese ofte Lance in d'aerde in de hitte der sonnen ende dat eye sal opclimmen tot dat opperste vander speissen door de hitte der sonnen, die dan nae haer treckt uyt der natueren.

Om te weten oft een sieck persoon sal leven oft sterven

Neemt grau netelen ende doet die in die urijne oft pisse van dien siecken persoon ende blijven die netelen groen soo sal hy leven ende verdorrense soo salt anders sijn. Oft neemt bergen speck ende wrijvet daer mede die planten vanden voeten van die siecken mensche dan worpt die berghen speck voor eenen hont. So dat die hont dat eet so sal die siecke mensche ghenesen, ende en willet die hont niet eten, soo sal die siecke mensche sterven.

Om visschen te vanghen

Neemt dat sap van mulaga oft scholaers tortas die int middel van den mey vergadert sin, als die maen vol was ende menghelte die met swerte zeepe ende bewaert die dan in eenen aerden pot ende als ghyt wilt besighen, bestreickt u handen daer mede ende wasscher die int water daer die visschen sijn.

Om te maken datter wormen sullen schijnen in die spijs als men sal gaen eten

Neemt snaren van herpen en snytse in cleyn stuckens ende werptse die heete spyse ende roert dat wel omme dan sullen schijnen al wormen te sijn.

Om pottagie te doen overloopen

Werpt wat zeepe inden pot en alde pottagie sal utloopen

Om te ghenesen die pijn der voeten die ghecomen sijn van gaen

Neemt weechbree en stamt die wel ende bestrijct u voeten met dat sap ende dat sal wech nemen die pijn der siecken voeten

Om schoone witte tanden te hebben

Neemt gherste, honich ende sout ende mengt dit wel te samen ende wrijft u tanden wel daer mede ende sy sullen wit worden.

Om voor den ghenen die niet pissen en can

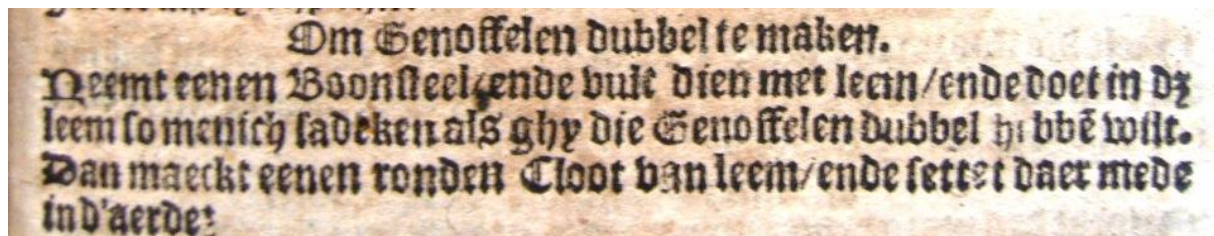
Siet die stelen van coolbladeren in wijnzijn ende drinckt daer af, het sal u helpen

Om kriecken te doen wasschen opten boom tot sinte maertens eve

Griffit eenen kriecken boom op eenen moerbesien ofte een fauien stock het sal soo sijn.

Om okkernoten rijp te maken int midden vanden somer

Neemt noten ende graeftse inde aerde ende dectse wel - die noten sullen soo goet sijn als die noten die ghij vanden boomen vergadert als sy rijp sijn.

Om genoffelen dubbel te maken

Neemt eenen boorsteel ende vult dien met leem ende doet in die leem so menich sadekens als ghy die genoffelen dubbel hebben wilt. Dan maect eenen ronden cloot van leem ende settet daermede in d'aerde.

Om te maken dat vleesch oft visch rou schijnen sal nae dattet ghesoden is

Droocht dat bloet van eenen haze oft van een jonck gheytken, maer wachtet vander lucht ende doet dat dan by visch ofte vleesch ende het sal rau schijnen.

Om een keersse te maken die int water bernen sal

Neemt wijn, olijf, olye, solffer, quicsilcer, was, sout ende honich ende mengt dit al te samen, maectter een keersse af, die sal int water bernen end niet utgaen.

Om hoenders ende capuynen binnen corten tijde vet te maken

Maect eenen put inde aerde ende maect daer een bedde van mesch ende daer op een bedde van netelen ende doet dat so dicwils tot dat de put vol is, daer hout op u hoenderen oft capuynen totter tijdt toe datse beginnen te groeyen, dan laet die hoenderen oft capuynen af

gaen en dan sullen sy in corten tijde seer vet worden.

Om te weten als een vrouwe swaer gaet met kinde ofte sy een knechtken oft een meysken draegen.

Neemt een schotel met schoone water ende laet daerin druppen melck van haerder borste, draecht sy een knechtken so sal dat melck drijven opt water ende draecht sy een meysken so sal dat melck te gronde sincken.

Om hoenderen ende eynden te dooden

Werpt dat saet van henvaen oft jasquianus voor de hoenderen oft eynden ende als sy dat saet geten hebben, sullen sy terstont ter aerden vallen al waren sy doot.

Om eenen ouden boom die begint te dorren ende te sterven weder te maken groen ende geue

Doet wech die aerde van die wortelen vanden boomen ende clieft twee oft dry van die wortelen met een bijle ende drijvet daer in houten beytel ende dektse weder metter selver aerden ende dien boom sal wederom becomen ende groeyen.

Om een licht te maken voor altijd

Haelt die wormen die des s'nachts schijnen ende neemt dat sap daer af ende mengt dat met een vierendeel quicsilvers ende doet dat in een viole, ghy sult by nachte sien.

Om een lanck leven te hebben

Drinckt des morghens eenen goeden dronck van dat sap van patiente met een goet deel der gratien Godts ende useert dat alle daghe t'sal seer goet sijn. Ende t'is oock een costelijcke medecijne voor kijven, vechten ende dootslaen.

Om kriecken te houden ende te bewaren tot allen tijden.

Doet die kriecken in een vat datse malcanderen niet en ruerenen, ende maeckt een bed van waltwortel oft ebulus in latijn ende een bed van kriecken, maer leghtse in een plaetse daerse niet ghequetst en worden, soo mach dyse langen tijt bewaren ende sy en sullen niet te argher wesen als men die eten sal.

Om kriecken te maken dat se soet sullen smaken als specerye ende cruyt

Griffijt u griffie an uwen kriecken op eenen moerbesienstock maer weyckt eerst u griffie wel in honich ende in poeder van groffels naghelen.

Om te steken u handen aen eenighe heete materie oft in heet siedende dinck

Bestrijckt u handen met dat cruyt Mercurie oft Mercurialis ende steecktse dan in eenich heet oft siedende materie ende ten sal u niet seer doen.

Om vloeyen te vanghen

Neemt eenen pot ende strijckten met boervet ende setten op u bedde ende alle die vloeyen sullen daer comen.

Om luysen te dooden

Maeckt een vier ende werpt daer quicksilver in ende hanghet u cleederen oft hemden inden roock ende dan en sullender geen vincken meer in comen.

Om mollen te vanghen

Neemt twee levende mollen ende sedt die in eenen pot ende graeft den pot inder aerden gelijcx der aerden, ende als sy niet ut comen en connen dan sullense pijpen. dan sullen die ander mollen comen om die te helpen ende sy sullen oock inden pot by die onder vallen.

Om ratten te vanghen

Doet een ratte in eenen pot, maeckt een luttelken viers onder en boven den pot ende als die ratte ghevoelt die hitte vanden viere dan gaetse krijten, die ander ratten dit hoorende sullen haestelijcken comen gheloopen om haer te helpen.

Om te maken goet aes om visschen te vanghen

Neempt tarwe bloeme, ruet oft onghel van eenen schaepe dat nieu gheslaghen is ende dat wit vanden eye ende slaet dat samen ende doet dat aen u anghelen als gy wilt visschen

Om te doen dat een peert niet en sal connen oft willcn gaen door oft over een strate

I.eght die darmen van eenen wolf dweers over die strate ende bedeckt die met aerde oft sant ende niet een peert en sal willen door die strate gaen. alsoo lange als die darmen over die strate liggen

Om een keersse te ontsteken aen den mont van een geschildert oft houten beelt oft aen eenen doeck oft aen een want.

Neemt solftr ende bestrijckt daermede haeren monde van eenighen beelde ende neemt een bernende keersse ende blaest die ut eer dat snutsel vander keerssen ut is, so ontsteect die keersse aen den mont vanden beelde.

Oft maeckt een gaetken inde want oft muere ende steekt daer in wat baspoeders ende steect u bernende keersse daer aen., ende dit salder mede uitgeblasen worden ende ontsteectse dan weder aen eenighe vanden ghesolfferden beelden

Teghen den tantsweer

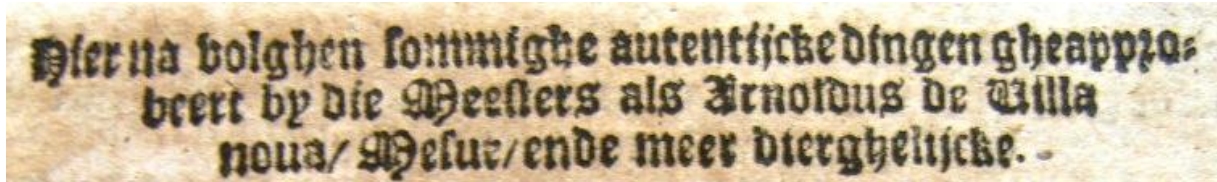
Neemt betonie, sauté, alluyn ende sietse te samen in wijn azijn ende houdt dat so heet aen u tande als ghyt lijden mocht ende die pijn sal vcrgaen.

Om wiltbraet versch te houden een jaer lanck

Ten eersten neemt dat vleesch ende drinckt dat bloet reyn ut ende legghet dan in een aerden pot ende vult die met gheclaerden honich twee vingheren breed boven dat vleesch ende bindt daer een leyr bast op den pot, dat daer gheen locht in en compt

Oock moechdy versch venisoen bewaren van rottinge

Deckt dat vleesch vander sonnen ende locht met baruwe ende legget in een coude plactse dan wasschet reyn ende latet liggen int water eenen halven dach. dan latet weder droogen, dan neemt water ende smout ende siet dat te samen ende latet weder coelen tot dat water lau is, dan wascht dat venisoen daer in, latet liggen in die pekel drye daghen ende drye nachten, dan neemt dat vleesch ut ende sout dat met droogen soute ende legghet in een tonne wel toe gestopt.

Hierna volghen Sommighe autentijcke dingen gheapprobeert by die meesters als Arnoldus de Rilla, nova Mefuzende meer dierghelijcke.

Alle eerlijke lesers die dit sien oft verstaen

al ist somtijts wat buyten swechts ghegaen

Maeckt gheen vermaen

maer willet int beste staen

Tis gedaen om crucx vergaen,

int jaer ons heeren

als nu om dertich om vreuchts vermeerden

Al ist een dinck van soo

Tis nochtans cum previllegio

Om een goede stemme te maken

t'savonts ende s'morgens ghedroncken een once venckel water maeckt een goede stemme.

Om te maken wit water

Water ghedistileert van honder eyer maeckt witte handen ende verdrijft die litteeckenen der wonden, als mense dick daer mede wascht ende van selfs laet drooghen.

Oft die handen dickwils ghewassschen in delsaetcruyt water ende van selfs laet droogen maeckt witte.

Oft netelensaet water maeckt witte handen, s'morgens ende t'savonts daer mede gewasschen ende van selfs laten droogen.

Teghen tooveren

Groot weechbreewater is goet voor hen die eenige tooverye geten heeft oft int lijf heeft, die sal vier oft vijf dagen looc drincken, alle dagen dry werf telcken onderhalve once daer af ende daer nae nemen een scherpe purgatie, het is ooc goet tegen alle schadelijcke spijsse. Om te doen slapen, die niet slapen en can, die sal dat voorhoofd ende den slaep vanden hoofde dickwils gestreken met water van mandragora oft een luttel daer af gedroncken, dat doet wel slapen.

Water van dillen cruyt is goet voor die gene die onnatuerlijcke rust hebben, utwendigh oft inwendich, als men dat hoofd dickwils daer mede bestrijckt ende doecken daer inne gevet ende die opt slape vanden hoofte geleyt, soo wort die persoon slapede ende natuerlick rustende.

Teghen dat rompelen des aenchijs

Neemt water van witte lelien wortelen ende wasschet u aensicht dickwils daer mede, dat verdrijft die rompelen van dat aensicht. Dat aensicht dickwils gewasschen met witte lelien water, maect ghetemperde coleuren ende rootheyt int aensicht ende het verdrijft oock die sproeten uten aensichte.

Hierna volghen remedien teghen die pestilentie.

Ende ten eersten des smorghens eer men uten huysse gaet ghedroncken een once valeriaen water is goet daer voor.

Om beschermt te wesen vander pestilentie

Sulcke water is goet gedroncken teghen die pestilentie angelica water is dat alderbeste water dat men vint tegen die pestilentie nuchteren ghedroncken een halve once.

Teghen den loop in den buyck

Porceleyn water smorghens ende t'savonts ghedroncken telcken een once of tonderhalve, dry oft vier dagen lanck, stopt stoelganck oft neemt boonen ende siet die merwe dan gebraden in een panne.

Oft neemt bruyne broot geruyselt in een panne wel hert ende drooghe ghebacken ende soo Gheten, stopt oock wel.

Oock neemt drooghe eekelen ende drooghe eyckenbladeren ende

weechbree saet ende maeckt van dit te samen een poeder ende drinckt dat t'savonts met lau bier, als ghy niet meer eten en wilt, ende des smorghens ende dan vast daer op wat.

Teghen die verstoptheyt des buycx

Water van grificum oft duyven carvel ghedroncken smorgens ontrent seven uren, maeckt stoelganck

Teghen grau hayr

Water ghedroncken van moedercruyt oft Melissa, des daechs tweemaal telcken een once, laet den persoon niet grijs worden.

Om geheel hayr te maken

Neemt wortelen van kuba oft clepcruyt in duytsch ende sietse in looghe ende wasscht u hayr daer mede.

Om eenen te helpen die de pestilentie heeft

Als die pestilentie eenen aenkomt dan neemt twee oncen van angelicawater, Poeder van angelicawortelen eene half dragma driakel, een dragma azijn een half loot, dit te samen ghemengelt heeft die siecken te drincken eer hy slaept. maer eerst salmen hem doen laten. Ende als den dranck ghedroncken is. Soo sal hy neder ligghen ende men sal maken dat hy sweeten mach, want dat helpt seer.

Doe groote weechbree ghedroncken tegen die pestilentie ende doecken daer in ghesteld ende geleyt op die lever op die recht sijde ende dat dickwils gedaen so verdwijntse.

Teghen die hitte der pestilentien

Blau violetten water ghedroncken ende den dranck daer mede gemencht is goet daer tegen. Oft kempen werck in huysloock water gheset ende daer op gheleyt ende gemencht met roosewater, ende die leden daer mede ghewreven, dat is seer goet teghen die pestilentie.

Hoe een maecht die haer borsten te groot worden dese cleyn sal houden

Men sal die borsten bestrijcken met winterlinck water int latijn cicuta ghenaemt, dit water suldy lau maken ende doecken in dat water setten ende slaen die alsoo lau om die borsten soo en sullen sy niet groot worden.

Water van wilde peyren oft hout peyren is oock goet voor die haer borsten te groot ende te slap worden. Sy sullen doecken natten in dat water ende leggen die twee oft drywerfs daechs op die borsten, sy sullen cleyn worden ende te herder blijven.

Om een sachte huyt oft vel te maken

Neemt boonencruytwater ende wasschet daer dickwils u handen ende u aensicht mede sy sullen saecht worden.

Om herde borstkens te maken

Neemt water van wilde peyren ende zet doecken daer inne ende slaetse om de borsten twee oft dry werfs daechs, soo worden sy hert.

Oft neemt water van onrijpe sleenen ende zettet daer in doecken ende slaetse om die borsten, dat doet die slappe borsten hert worden.

Dese voorschreven wateren sijn al ghedistilleerde ende gebrande wateren van cruyden ende ander vruchten.

Dese navolgende consten en hebben in die ander boeckkens niet gheprint gheweest

Inden eersten om eenen wijngaert te doen comen over yemants tafel waer ghy wilt.

Neemst een ordinael oft een ander schoon glas, dat wel also groot is als een ordinael, het moet in de somer besocht sijn om al t'jaer door te besighen als den wijngaert gebloeit heeft, soo windet den ordinael aenden wijngaert ende steectter een druyve in maer ghy moet u immer wel wachten dat die druyve niet gequetst en wordt so dat sy verdroogen sal.

Als die druyve aldus hier in steket, so stopt den ordinael daer hy aenden wijngaert hanget wel toe met gruenen wasse, maer wacht die druyve wel voor eenige quetsure laet die druyven in desen ordinael wasschen ende rijpen. Als die druyven rijp ghenoech sijn, soo snijdt dan die druyven af sonder alleen den druif die inden ordinael steect ende laet die noch hangen aen sijn rancke totter tijt toe dat ghy wel siet dat hy root wort. Als hy beghint root te worden dan snijdt hem af, ende laet altijd den ordinael wel ghestopt metten wassche soo ist goet.

Maer hier toe suldy doen olye van olive als die druyve al root is ende menghet wel onder een als ghy van ghenuchte bedrijven wilt, so neemt een lampe ende daer legt in eene wiecke, dan giet daer op u ander substantie die inden ordinael is ende hanget int midden van eender cameren daer ghy eet. Als ghy den wijngaert sien wilt met rijpe druyven, so ontdekt u lampe ende blaest alle d'ander licht ut dat in die camer is.

Wildy eenen stoop wijns omkeeren die onderste sy opwerst sonder storten,

neemt cruyt dat filons heet een once, dat doet inden stoop metten wijne, al hout ghy hem metten openen nederwaerts het en sal niet storten.

Wildy petercelie doen wasschen in vier uren.

Neemt petercelie saet ende legt dat te weycken in soet melck ende op die plaetse daer ghy se sayen wilt suldy legghen een laeghe van ongheblusten kalck, wel cleyn ghewreven ontrent eenen vingher dick. Daer op suldy stroeyen een laghe drooghe aerde oock eenen vingher dick, dan suldy so drymael doen als nu d'eene d'ander.

Dan suldy nemen petercelie saet al versch uten melck, daert eenen nacht in heeft liggen weycken ende saeyet op die selve plaetse alsoo ghy daer toe bereyt sult hebben. Dan suldy daer op stroeyen ongheblusten kalck ghepulveriseert. Ende doet dan daer noch aerde tot dat recht dien kalck bedeckt is, dan suldyt al om besproeyen met schoon water, soo dat sy wasschen sal binnen vier uren oft eer maer alle dinghen moeten ghedaen worden ghelyck voorseyt is.

Wildy dat hem eenen harinck van selfs omme keere op eenen rooster

Neemt een gansenpijpe ende doet daer quicsilver in dan stopt die penne wel vast toe, ende steectse alsoo inden harinck, hy sal hem selven omme keeren.

Om alle die vloeyen te vanghen die ontrent u bedde sijn.

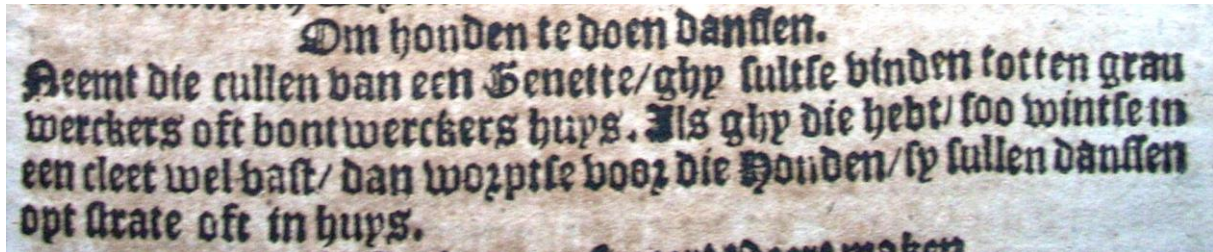
Neemt een wilt wullen cleet ende bestrijckt dat met melck van een ezeline. Dan legt dat in een bedde daer veel vloeyen sijn. Sy sullen al in dat cleet comen die daer sijn.

Om vlieghe die verdroncken sijn wederom levendich te maken

Neemt die vlieghe ende legtse in warm asschen. Ende sy sullen weder levendich worden.

Om honden te doen danssen

Neemt die cullen van een benette, ghy sultse vinden totten grauwerckers oft bontwerckers huys. Als ghy die hebt, soo wintse in een cleet wel vast, dan werptse voor die honden, sy sullen danssen opt strate oft in huys.

Wildy van een swaert peert maken een wit peert.

Neemt eenen mol dien siet wel in schoon water ende laetten in dat water ligghen drye daghen, van desen water suldy storten opt peert, dan salt hayr beghinnen te vallen tot dat ut is. Ende dan sal dat wit op gaen wassen.

Dat een mensche niet droncken worden en mach, hoe veel wijns dat hij oock droncke.

Men sal eten van een longer van eenen weer, dat is een schaep oft eet van een cruyt dat porticula heeft, oft eet haselnoten, oft eet verckenvleesch. Welck van desen dat ghy nuchteren eet, ghy en sult van dien daghe niet droncken worden.

Om een mensche terstont droncken te maken

Men sal nemen hout van olye ende leghent in wijn dry dagen lanck. Dan mengt den wijn met anderen wijn; so vele als ghy hebben wilt. Die van desen wijn drincken, worden terstont droncken.

Om swaert te schijnen als mooren

Neemt schuym van smout, daer in tempert vetriolium, dan doet in een lampe ende ontsteektse ende al die in de camer sijn, sullen swert schijnen.

Wildy by schoonen daghe die sterren sien

Neemt een schoon claer becken ende legt int middele van dat becken eenen schoonen claren spieghel. Dan doet daer schoon water inne, soo dat dien spieghel daer een luttel diep in ligge, so suldy in dien spieghel die sterren sien.

Wildy kriecken, kerssen, pruymen al t'jaer overhouden,

soo neemtse eer sy wel rijp sijn ende legtse in eenen nieuwe pot ende ghiet daer honich op, dan stopt den pot wel vast toe met leem alsoo lighten onder savel.

Om wijn te maken van edick

Neemt keeren van appelen ende maeckt daer af pulver, dat pulver suldy inden edick doen. Dan suldyt soo laten staen acht dagen lanck, soo salt worden goeden wijn.

Wildy veel ratten doen vergaderen op een plaetse

Neemt een levende ratte oft twee, ende steeckt die in eenen aerden pot die vol gaten is, maer die gaten en mogen niet so groot sijn dat die ratten daer door loopen. Sedt dien dan inden midden vander plaetsen daer ghy wilt dat alle die ratten vergaderen ende maeckt een schoon vier ontrent den pot, maer niet te nae. Als de ratte die inden pot is dat vier gevoelt, so sal sy roepen ende cryten om hulpe, dan sullen alle die ander ratten die in dat huys sijn comen ghelooopen om die ratte te helpen.

Wildy eenen hutspot doen vergaderen al in een stuck

Neemt een cruyt dat men heet corsude ende die wortele van bonsille. Doe die inden pot alle de stucken sullen vergaderen.

Als eenen hutspot ghesoden heeft ende ghy wilt hebben dattet noch rou schijnen sal.

Neemt bloet van eenen hase, doeget in eenen duen, dat pulvertiseert ende stroyt dat pulvere op

t'vleesch, het sal rou schijnen. Wildijt dan weder schoon hebben wasschet in sijn sap, so ist weder goet ende schoon.

Wildy u vlieghe verjaghen

Neemt een cruyt dat heet Bramanne, ende tempert dat sap met edickwater. Dan bespreyt die mueren van den huys daermede van buyten, die vlieghe sullen dat huys schouwen.

Wildy maken dat sy al schijnen sonder hoeft die in u camer zijn.

Neemt pulver van levende solpher ende olie van kempsaet, die menget onder een ende doeghet in een lampe. Dan ontsteect die lampe ende doet alle dander licht ute.

Een vriendelijcke medecijne voor die pijn der tanden, gheordineert ende uytghegheven by Meester Arnout Vanderhaven

Neemt een hantvol ydelheyt ende soo veel verghetentheyt ende twee hantvol van onwijsheyt. Dan neemt een half pint van haestigheyt ende twee potten van vermetentheyt ende een quaert van onreynicheyt, vier quaerten van fortse ende ghewelt.

Siet dit al te samen in eenen pot van verganckelijckheyt met dat vier van verquist, schuymt dat metten lepel der valscher suyverheyt ende stampet inden mortier der meyneedicheyt, met een half once van ongelooficheyt, twee oncen van doofheyt, vier oncen van woackerye ende soo veel simonie ende flatterye, een pont van overspel, vier pont van oncuisheyt, onderhalf quaert van traecheyt ende so veel van versuymtheyt, mengt dit al t'samen met een luttel verstants in een vat sonder discretien.

Dan doet dit aen u seere tanden ende useert dit neghentien nachten ende eenen dach ende vier minuten ende uwen tantsweer sal vergaen.

Een schoon medecin ende meester boeckxken voor alle huyslieden, seer nut ende profijtelijck, om alle sieckten ende toevallender beesten, hetsy koyen, peerden, swynen ende andere beesten, lichtelijck te helpen ende te ghenesen.

Een tractaet, tracterende van diversche remedien, voor alderleye beesten, te weten koeien, swynen ende dierghelijke meer, die met eenighe quellinghe ghequelt sijn.

Als men verneemt ofte gewaer wort dat eenich beest sieck oft cranck is ende men niet en weet wat hem feylet so sal men nemen so vele driakels als een walnote groot is met twee lepelen vol honich ende twee hoofden knofloocx ende twee versche eyren, een hantvol souts, een hantvol alsem, groen oft drooch, na gelegentheyt des tijts end ist dattet in de tijd is datter groene cruyden sijn, soo doet daer Reynvaren water, merc, serpentijn, goubloemen, wijnruyt, rebarber, iserhert, onser vrouwendystel, groefsaet ende wranck cruyt, dit salmen t' samen hacken ende sient in bier oft melck ende steken dat den beesten inden hals met het sap daert inne ghesoden is.

Ende als de cruyden niet ghesoden en zijn, soo salmense hen in geven met melck ofte met bier.

Dit is een schoon remedie teghens de cranckheyt der beesten te ghenesen datse niet en sterven maer gesont worden.

Ij - Item - alsser een gemeyne plage is onder de beesten, so salmen nemen de voorschreven medecijne ende ghevense mede den ghesonden, elck beest twee korven vanden ghesonden na den eten.

Iij - Item alsmen dese voorschreven cruyden niet krijgen en can, so salmen nemen versche eyeren, dry oft vier, vijfve ten hoochsten, ende sout, ende honich, alsen, driakel ende gheven hem dat in, ende steken hem dat wranccruyt ende doen hem dan metten alder eersten laten, want als mense metten eersten versuymt soo en helpen hen die cruyden niet.

Iiij - Item - Koeyen die calveren dragen en zijn dese voorschreven medecijnen niet goet te geven, maer de ander machmen hem geven.

V - Item - Een ander schoon remedium ende medcijne tegen de cranckheyt der beesten Als een beeste cranc wort ende men niet en weet wat het feylt, soo sal men nemen huysloock ende stooten dat met sout ende edick te samen ende doen daer toe twee verssche eyren ende ghieten den beesten dat soo inden hals.

Vj. - Item - Alsen machmen in alle medecijne gebruycken, want sy is den beesten goet, ende den alsen salmen winnen tusschen de twee lief vrouwen daghe, namelijk Marie Hemelvaert ende Marie gheboorten dach.

Vij - Item item men sal in de meerte vergaderen een tonne vol mans pisse, want waert dat daer een beeste cranck worde, ende men de voorschreven cruyden niet krijgen en conde, so salmen nemen een croes manspisse, een hantvol souts, dry eyeren, met eenen lepel vol driakels ende slaen dat te samen met melck ende gheven hen dat so in dat salse bewaren, datse niet en sterven maer ghesont blijven.

Viiij - Item - Als daer een beest sterft ende men ancxt heeft darter meer sterven sullen, so neemt dat hooft vander dooder beesten, ende siedet tot pulver ende doet daer toe wijngaertsbladeren, kervel, verbena, confily, onser vrouwen dystel, ende sieden dat te samen het dat hooft ende ghevet alle de beesten van dat sop te drincken, soo sullen sy dat leven behouwen.

Ix - Item - Oock alsmen verneemt dat daer een beest cranck wort, soo salmen sonder toeven alle de andere beesten laten, want het laten is den beesten seer goet voor alle quellingen die hen aencomen mogen.

X - Item als **de koge** onder den beesten is, ofte alsmen daer ancxte voor heeft, soo ist seer goet dat mense al te samen doet laten op dat oore, ende wrijvent op dat oore dattet bloet. Oock salmense aen den hals laten ende men sal hen den hals woelen met een touwe ende buygen hen soo den hals over hare knie ende soecken de ader aen de luchterzijde vanden hals beneden de strote, ende steken hen dat wranccruyt in soo worden sy ghesont ende dat wranccruyt salmen met een elxxen steken ende met een boor een gadt boren so diep dattet bloet daer ut come, ende dat gat salmen boren een hant breed van de hoofde ende als dan dat wranck cruyt ghesteken is, soo salmen dat gat vullen met myrre ende clevent dan dicht toe met was.

Xj. - Als een beest **de bladeren** heeft so worden hem de wynbrauwen even dicke ende swillen hooghe ende de lippen worden breed ende dese bladeren vertoonen hen soo groot als een winteye, sommige hebbense onder den steert alleene, sommige onder den steert ende tonge beyde, dese bladeren salmen doorsteken ende wrijese so voort met sout, dan geneest sij.

Xij – Als een beeste **de molsy** heeft onder de steert beneden wech ende dan salmen soo vette opstippen als hy weeck is, dan salmen nemen boter, broot ende sout, eier even vele ende binden dat daer op, ende latent daer ses daghen, soo op ghebonden, het gheneest.

Xiij - Als een beest ghebreck heeft aen de kegheltanden, dat sy hem swillen, so en can dat beest niet eten, want sy worden hem groot ende gaen tuschen de tanden, dattet niet bijten en can, ende byt op de kegheltanden, dan salmen hem de mont open doen, oft snijden hem de kegheltanden die geswollen sijn, wat af met een schere ende bestrijcken met sout, soo vergater ghebreck wech.

Xiiij - Wanneer een beest stijf wort, also datter niet voort gaen en can, maer gaet trippelen, soo salmen hem corten alle de achterste clauwen, dat se redelijck bloeden ende latense mede aenden hals ende over twee daghen salmense de clauwen weder op doen, ende doense laten, dit helpt den beesten, alsoo datse des ghenesen.

Xv - Wanneer een beest bloet pisset, so salmen nemen dry vorsschen alsmense levendich vrijgen dan, ende worpense den beeste inden hals ende latense hen opslinden ende wanneer mense niet krijgen en can, so salmen nemen een mengel schoon swersel ende ghietense dat in den hals, het betert.

Xvj - Wanneer een beeste een swillinge heeft van bloede so wert hem dat lijf seer dunne ende bysonder den buyck so dick als de huyt schier dragen can, dan samense haestelijc snijden int oore ende wrijvent dattet bloet ende en wilt dan niet bloeyen, so salmen de steert op hebben ende snijden daer inne een vingher breed van dat lijf ende men salt Driakel geven oft eenich fenyn van binnen hadde; so wordet beter.

Xvij - Als een beeste inden navel swillet, daer is sijn schacht, soo salment nederstorten ende plucken hem dat hayr al schoen ut, also verre als men can ende halen den dreck al schoen daer ut ende wasschent met manspisse met eenen wullen doeck ende steken den doeck inden navel alsoo verre als men can ende wasschent al schoen daer ut ende doen der in gestooten holwortel ende dat salmen des dages eens doen alsoo langhe dattet beter is.

Xviii - Item oft een beeste eenige swillinghe aen sijn lijf oft aen sijn beenen hadde, so salmen besien ofter rijpe is ende stekent hem door, subtylijcken met een scherp mes, ende daer datmen hem geen hinderen doet ende sonderlinghe aen zijnen buyck oft int weeckste van zijnen lijve op dat ment niet en groemt oft de zenuwen niet en roeret ende wasschet dan eens des daghes met mans pis als voorschreven is, tot dattet gheholpen is.

Xix - Wanneer een beest zijn beenen swillen ende men niet en weet wat hem lettet ende men sorghende voor dat fenijn - soos al men nemen driakel ende smeren boven de swillinghe so en loopt dat fenijn niet voorder op.

XX - Als een beest gebreck heeft in de ooge ende men niet en weet wattet let, so salmen nemen honich ende aluyn cleyn gestooten ende doen dat int ooge ende ist datmen meynt dattet stof of kaf int ooge heeft, so salmen neeme een cleyn saecht lijnen doexken ende doen dat om den vingher ende soeckent daer mede soo men best can ende als men meynt datter ut is, soo sal men daer in doen als voorschreven is.

Xxi - Oock salmen besien ofter de hou int ooghe heeft, want die wast van beneden op dat swert ende maket blind, dan salmen nemen een naelde met een draet, ofte eenen subtylen yseren hake ende halent daer mede ut het ooghe ende snijdent af ende doen daer wat honich in metten vingher.

Xxij - Als een beeste swillinghe heeft int ooghe oft onnatuerlijk vleesch aen de wijnbrauwen oft inden mont, dat is de kancker, dat beest samen metten alder eersten dooden, want het moet sterven, daer en is gheen helpen aen.

Xxij - Wanneer een beest dat buycbit heeft, dat is alst pijn int lijf heeft, soo gatet ligghen ende staet weder op ende schraapt met den voeten, soo salmen nemen scherp bier ende slaen daer een hantvol souts in dat het schuymt ende het schuym salmen afdoen ende ghietent hem inden halse tot dry reysen.

Xxiiij - item als een beeste veel hoestet, soo steeckt hem de lunghe, soo salment laten ende ghevet lunghencruyt ende dat salmen hacken ende hem met wat water ingheven dry reysen.

Xxv - Als een beest onnatuerlijck heet is, ende daer siec van wort, so salmen nemen nachtschade ende stekense het beest inden halse dattet kauwet ende opslindet.

Xxvi - Men sal versschen steur ongesouten ende sieden tot dat hy gaer wort, dan salmen utnemen ende laten dat water staen claren ende dan salment in een schoon kanne doen ende stoppense dicht toe ende van dat wate salmen nemen een hantvol ende ghevense dat inne. Dit water is goet tot alle sieckten der beesten ende men macht hen oock gheven sonder cruyden. Dit wate mach wel twee jaren duren ende de siecke beesten worden daer van ghesont.

Xxvij - Waneer een beest tusschen sijn clauwen schuert oft seerigheyt crijcht aen zijne voeten, so salmen nemen schapen onghel ghesmolten ende ghieten dat so warm daer op alst lijden can, ende naeyen daer eenen lap omme, men salt oock eens oft tweemaal des daechs wasschen met manspis na dattet groot is ende besmeren met terre, op dat de vlieghe dar niet inne en loopen.

Xxix - Item als een peert oft beest ruydich is, so salment wasschen met oude pis ende nemen dan roode boter ende terre, elck even vele ende doen daer toe een goet deel cruyt swevels, mengen dat te samen ende alsse gewasschen ende weder drooge sijn so salmen se hier mede smeren. De sommige nemen hier ooc spaens groen toe.

Xxx - Teghen als een beest luylich is, neemt roggen meel, sout, olie ende edick te samen gekneden ende legget dat dar op, dat helpt.

Xxxi - Een ander, als de beesten luylich sijn, soo salmense oock wasschen met oude pis ende latense drooghen ende smerense dry daegen met roosenolie daer de luychen sijn ende sy sullen voort vergaen.

Xxxiiij - Een beest dat sieck is aen der gallen salmen gheven sypel ende loock dat verteert de galle.

Xxxiiij - Wanneer een beest soo sieck is datter niet te sijne en doet, soo salment maken bier en broot met boter ghesoden ende ghevet hem inden halse ende latense daer mede tot dat het beter worde.

Xxxiiij - Item als een koe calven wil int graes ende vier oft vijf daghen te voren sieck wort dat haer dat huyde te stijf wort, soo salmense op stal setten ende melckense eens sdaechs gelijc oft se gecalfet hadde, ter tijt toe dat se kalvet, anders soude sy daer wel van sterven.

Xxxv - Als een koe ghekalft heeft, ende daer na cranck wort ende tacken crijghet, dat heet dat wederkalf soo salmen daer toe nemen subtijle vrouwen die hen daer op verstaen, diese de tacken af treckt met dat daernaevolghet ende toe sien datse den beeste gheen hinder en doen aen den lijve.

Xxxvj - Wanneer een beest de schoet heeft, soo hevet tusschen de Corte ribben, somwijlen aen d'eene sijde, somwijlen aen dander sijde tusschen vel en vleesch, also groot datmen daer een eye insteken mach so salmen nemen schaet cruyt, beete, kervel, alsen ende ander goede cruyden, die in de hoven wassen ende een hantvol souts, met wat rogge cruymen, dese curyden salmen cleyn hacken ende ghietent hen met water int lijf.

Xxxvij - Als kochachtighe beesten staen seeveren ende crimpen, ende en eten niet, dien salmen gheven twee reysen smaels een menghelen ut de heymelijcheyt, daer nae salmen nemen pisse met een hantvol wit sant te samen ghemengt ende geven hen dat in, daer nae Salmen geven alderhande cruyden als tijtvles ende eycken loof.

Xxxvij - Teghen een geswollen hals, neemt pobulen, byvoet, diellesaet, alsen ende wrijvense te samen ende siedense met honich ende legghen dat al warm om den hals ghelijck een

plaester, het gheneest.

Xxxix - Teghen een peert dat droeset. Neemt dry eyeren ende legtse dry daghen lanck in een pot met wijn edick in dat lijf, het geneest daer van.

xxxix Teghen een Peert dat droeset. Neemt dry eyeren/ende
legtse dry daghen lanck in een pot met wijn edick/daer na gheset
het hem alle dry de eyeren met den wijn edick in dat lijf het geneest

XL - Remedie voor de swijnen. Neemt cruyt dat duerwort heet, men vindt in de apoteke te coope, pulveriseert dat cleyn met pijpswevel ende doetet inden swijnenback daer de swijnen ut drincken ende latet hen dat metten dranck drincken, so ghesense vander crancheit ende worden ghesont datse niet en sterven.

XLi - Wanneer een beeste met den hoofde hem selven wrijft ende men niet en weet wat hem feylet, so salmen hem de ader boven de oore dweers ontwee snijden ende laten de ader wel bloeden, soo wordet beter.

XLij - Oft een peert oft eenighe andere beeste rasende worde, soo salmen nemen wilde karden ende stootense met water ende gheven hen die inden halse ende dit machmen mede doen de menschen ende ghevent inne. Want het is ghebeurt dat een ridder op een tijt quaem rijden ende sach een rasende koe ende stiet een schaep met haeren hoornen ende dat schaep wort rasende ende oock een wijf ende de wilde karden worden gestooten met water ende worden hen in ghegheven ende het worde beter ende de raserije verghinck.

Item oftmen dese voorschreven cruyden niet wel inden winter krijghen en conde, soo salmen sien datmen de wortelen der selven cruyden winnen inden meerte ofte april oft so gheringe als men de cruyden kennen can, ende droogense, want van de cracht der cruyden noch in de wortelen is, opdat oft mense des winters (wanneer de cruyden niet krijghen en can) behoefte ware, byder hant mochte hebben ende de beesten alsoo ghehopen mochten worden sonder eenighe versuyminge, want dit schrijve ick tot alder huyslieden voordeel ende profijt.

Lieve leser, hier hebben wy aen ghewesen alderley ghebreken der beesten ende by een yeghelijck ghebreck sijn eyghen remedie ghestelt ende gheordineert hoe men elck stuck bereyden sal, het welcke ghy nu lichtelijcken te doen hebbet, ist anders dattet u van nooden sijn sal, ghy en hoeft by niemant anders raet te soecken, want dese voornoemde stucken cont ghy nu selver proberen, ondersoecken ende oock toemaken ghelijck eenich meester soude moghen doen.

Finis

